

החברה האוטופית (?) בחזון הרצל

מטרות

- היכרות בסיסית עם חזון חברת-המופת של הרצל.
- הבנה שהרצל לא ראה בחזון שלו אוטופיה אלא תוכנית מעשית.

מהלך

א. פתיחה

נאמר: ב-י' באייר אנחנו מציינים את 'יום הרצל' (תאריך יום ההולדת שלו). את הרצל נהוג לכנות 'חוזה המדינה', אבל הרצל לא חשב רק על הקמת מדינה, אלא בעיקר שאל כיצד תיראה החברה הישראלית שתחיה בה. הוא רצה שהחברה תהיה 'חברת מופת' – החברה הכי טובה שאפשר.

ב. מדמיינים חברת מופת (15-20 דקות)

- נתחלק ל-5 קבוצות. כל קבוצה תקבל תחום ושאלות מנחות (בנספח) ומשימתה לדמיין כיצד נראה תחום זה בחברת המופת, לתאר אותו לעצמה, ולהכין הצגה קצרה שתעביר את הרעיון לשאר הכיתה.
- נציג את ההצגות ונספר על החיים בחברת המופת. נאסוף את הדברים על הלוח, וניצור דימוי של חברת המופת.
- נשאל: איזה דגל הייתם מציעים לחברת המופת שלנו? מה הייתם שמים כערך מרכזי שמתבטא על הדגל? מה הוא מבטא? נזמין 3-4 תלמידים/ות לצייר את הדגל על הלוח.

ג. חברת המופת של הרצל (10 דקות)

נציג/ות כל קבוצה יקבלו כרטיסיה עם הסבר על הדרך שבה ראה הרצל את התחום הזה, ועל המימוש שלו. הנציגים/ות יקראו את הכרטיסים שלהם/ן, ויתייחסו יחד: האם זה דומה למצב הנוכחי בחברה הישראלית?

ד. דיון (10 דקות)

1. עד כמה החזון של הרצל דומה למה שאנחנו דמיינו?
2. מה אנחנו חושבים עליו?
3. האם הוא אוטופי? [אוטופי = דבר שהוא מושלם, אבל בלתי ניתן להשגה]
4. באילו תחומים היינו רוצים שהחברה הישראלית תהיה 'חברת מופת'?

ה. האם זו אוטופיה? (5 דקות)

קוראים את הדברים של הרצל מ-'מדינת היהודים'.

שאלות הבנה

- מדוע הרצל אומר שהחזון שלו הוא לא אוטופי?
- מה מבדיל אותו מהאוטופיות?

ו. סיכום

נסביר: הרצל אמר שמי שחושב שהמטרה היא רק השגת מדינה עבור העם טועה, כי המדינה היא הכלי שבאמצעותו אפשר להוביל תהליך מתמיד של שיפור מוסרי ורוחני. החזון של הרצל הוא 'אוטופי' במובן שהוא מבקש לבנות את החברה הכי טובה האפשרית. אבל הרצל לא ראה בו 'אוטופיה' לא ניתנת להשגה, אלא חזון ריאלי, שניתן להגשמה בתוך זמן קצר יחסית (כ-20 שנים). כולנו מכירים את הסיסמא: 'אם תרצו אין זו אגדה' שמופיעה על השער של 'אלטוונלנד', אבל הרצל סיים את הספר באמירה שאם לא תרצו, כל הרעיון היפה הזה יישאר חלום. המימוש שלו תלוי ברצון של האנשים לממש אותו. יום הרצל הוא הזדמנות טובה להזכר ברעיון שלו, לחשוב איך היינו רוצים לחיות, ולזכור שהדברים תלויים גם ברצון שלנו.

נספחים – כרטיסיות הנחיות לקבוצות

תחום העבודה

דמיינו : כיצד נראה תחום העבודה בחברה האוטופית?

- כיצד נראה יום העבודה? איך נראה מקום העבודה? כמה זמן עובדים?
- איך משבצים את העובדים למקומות העבודה?
- אילו זכויות יש לעובדים?

רווחה ובריאות

דמיינו : כיצד נראה תחום הרווחה (עזרה הדדית) בחברה האוטופית?

- אילו זכויות יש לאנשים?
- מי אחראי לעזור לחלשים בחברה? (למשל : האם אנשים תורמים לצדקה או שהמדינה משלמת קצבאות) מי עוסק בפועל בעזרה לחלשים? (למשל : עובדים בשכר או מתנדבים)
- איך מטפלים במי שחולה או נפצע? מי משלם על זה?
- מה עושים עם מובטלים שלא מוצאים עבודה?

מערכת החינוך

דמיינו : כיצד נראית מערכת החינוך בחברה האוטופית?

- תארו כיצד נראה בית הספר ויום הלימודים?
- האם יש תלבושת אחידה?
- כמה משלמים עבור החינוך?

המבנה הכלכלי

דמיינו : כיצד נראית הכלכלה בחברה האוטופית?

- האם הכלכלה פעולת בשיתוף פעולה בין האנשים (למשל כמו בקיבוץ) או בצורה תחרותית (למשל כמו בעיר)?
- מי הבעלים של משאבי הטבע (למשל גז טבעי, חופי הים)? מי הבעלים של תשתיות כמו רכבות ונמלים?
- האם יש בה פערים בין עניים ועשירים?

השלטון והחברה

דמיינו: כיצד נראים השלטון והחברה האוטופיים?

- מהי שיטת השלטון? (למשל: דמוקרטיה או מלוכה או אולי משהו אחר? האם יש שלטון בכלל?)
- מי שולט ומי בוחר את השליט?
- איך מתייחסים לנשים בחברה?
- איך מתייחסים למיעוטים בחברה?

כרטיסיות החברה בחזון הרצל

תחום העבודה

הרצל, מדינת היהודים

”הזמן הקצוב לעבודה הוא שבע שעות ליום!

[...] העובדים יעמדו לעבודה חבורות חבורות משך שלש שעות וחצי, ובנוח החבורה האחת תעבוד השניה. והכל יהיה במשטר וסדר נכון כעבודת הצבא, שוטרים ופקידים העולים ממדרגה למדרגה ולעת זקנתם יכולכלו בלחם. [...]

בשלוש שעות וחצי יוכל איש בריא לעבוד עבודה רבה וכבדה, ובנוחו שלש שעות וחצי – את עתות המרגוע יקדיש למנוחת גוו, למשפחתו, להשתלמותו באומנותו – יחליף כוח ושב לעבודתו.”

לפי הרעיון של הרצל, יום העבודה יימשך רק שבע שעות (עם הפסקה ארוכה באמצע). החברה מתחייבת לדאוג שלכל אדם תהיה עבודה שתפרנס אותו בכבוד, ולהעסיק את מי שלא מוצא עבודה בעצמו. זכויות העובדים נשמרות גם במעבר בין מקומות עבודה, והם צוברים ותק ופנסיה. בתהליך הקמת היישוב והמדינה בארץ, ההסתדרות (בעיקר) ניסתה לדאוג לתנאים דומים עבור העובדים. כיום אין מחויבות להעסיק את מי שלא מוצא עבודה, אלא משלמים לו דמי אבטלה (לזמן מוגבל), ועובדים שעוברים ממקום עבודה אחד לשני מאבדים את הזכויות שצברו.

רווחה ובריאות

הרצל, אלטנוילנד

”הפועלים שלנו, גם בלעדי אוצרות החסכון, הם, בתוקף היותם בני חברתנו החדשה, מובטחים בכלכלתם לכל צרה שלא תבוא, לחולי, לזקנה, ולמשפחותיהם אחרי מותם.”

לפי הרעיון של הרצל, האנשים יהיו מבוטחים בביטוח הדדי. באמצעות הביטוח הזה ומוסדות הבריאות והרווחה של החברה, מבטיחים טיפול לכל מי שלא יכול להתפרנס מעבודה: חולים, נכים, זקנים וכדומה – במקום שיהיו תלויים בקבלת צדקה. בתהליך הקמת היישוב כמו קופות החולים שמספקות טיפול רפואי, ואחרי הקמת המדינה הוקם ”הביטוח הלאומי” שמספק קצבאות למי שאינו יכול לעבוד. אלא שהקצבאות האלה לא תמיד מספיקות, ואנשים רבים נאלצים להיעזר בארגוני צדקה פרטיים.

מערכת החינוך

הרצל, אלטנוילנד

”בבתי הספר אין הבדל בין הילדים – לא בביגוד ולא בשום דבר אחר – פרט להבדלים בכישרון ובחריצות.[...] לא חיסלנו את התחרות, אבל תנאי הפתיחה שווים [...] אנחנו מעניקים לכל דור חדש אפשרות להתחיל מהתחלה. הלימודים בבתי הספר, החל מבית הספר היסודי ועד לאוניברסיטת ציון, אינם עולים כסף [...]”

לפי הרעיון של הרצל, מערכת החינוך צריכה להיות שוויונית כדי לתת לכל תלמיד הזדמנות הוגנת להגיע להישגים בלימודים ובחיים. הוא הציע שכל הילדים יזכו לחינוך חנם באיכות טובה, ולשמור על תלבושת אחידה עד סוף התיכון, כדי שהתלמידים לא ירגישו בהבדלים הכלכליים שבין משפחותיהם. עם הקמת המדינה, נחקק ”חוק חינוך חובה חנם”, וכל הילדים בישראל לומדים במערכת החינוך. אבל החוק לא חל על השנים שלפני גן החובה ועל הלימודים באוניברסיטה, וחלק מבתי הספר מגדילים את התקציבים שלהם באמצעות גביית תשלום נוסף מההורים – כך שבתוך מערכת החינוך מופיעים פערים בין בתי ספר. לא בכל בתי הספר דורשים תלבושת אחידה.

המבנה הכלכלי

הרצל, אלטנוילנד

”זוהי צורת הביניים שבין האינדיבידואליות והקולקטיביות. [...] היחיד אינו נשחק בתוכנו על ידי אבני הריחיים של הקפיטליזם, וכן אין גולגולתו נערפת בכוח אותה שוויוניות של הסוציאליזם.”

לפי הרעיון של הרצל, הכלכלה תהיה מעורבת: חלקים חשובים לציבור או שאין בהם סיכון ינוהלו על ידי המדינה, אבל רוב הכלכלה תהיה פרטית ותחרותית – תוך כדי שמירה על זכויות העובדים. בתהליך בניית היישוב בארץ והמדינה, נעשה ניסיון לבנות את הכלכלה בצורה דומה, כאשר חלק ממנה מנוהל על ידי ההסתדרות או הממשלה, ורובה באופן פרטי, כאשר זכויות העובדים מוגנות בחוק ועל ידי ההסתדרות. בעשורים האחרונים המגמה השתנתה, כאשר חלקים שנוהלו על ידי המדינה וההסתדרות “הופרטו” והועברו לניהול פרטי, ובמקביל ההגנות על העובדים הלכו ונשחקו.

השלטון והחברה

הרצל, אלטנוילנד

”לא התאספנו כאן כדי לבחור בראש מדינה, שכן אנחנו לא מדינה. אנחנו קהילה [...]. למעשה, אנחנו חברה שיתופית גדולה, שבתוכה אגודות שיתופיות יותר קטנות, בעלות מטרות מוגדרות. הקונגרס הזה שלנו, במהותו, אינו אלא האסיפה הכללית של החברה השיתופית הקרויה בשם החברה החדשה. עם זאת, אנחנו מרגישים שמדובר כאן ביותר מאשר אינטרסים חומריים טהורים. אנחנו נוטעים גנים ומקימים בתי ספר, דואגים לשימושיות ולתועלת של הדברים, אבל גם לחוכמתם וליופים.”

לפי הרעיון של הרצל, החברה בישראל תהיה דמוקרטית, שהשותפות בה היא מבחירה. מי שבחר להיות חבר בה, מקבל על עצמו את החובות שלה, וזוכה בזכויות שהיא נותנת לחבריה. החברה הזו תהיה מורכבת מגופים דמוקרטיים קטנים יותר, שבהם יהיו חברים האזרחים: השלטון המקומי ביישובים, חברות קואופרטיביות (חברה בעלות העובדים שלה), וכדומה. בתהליך בניית היישוב לפני קום המדינה נוצרו הרבה “תאים” כאלה, שהתאגדו לארגונים גדולים יותר (למשל, ההסתדרות). עם הקמת המדינה, האזרחות הפכה לחובה על כולם, ולאורך השנים המסגרות הדמוקרטיות הקטנות יותר נשחקו ואיבדו ממשמעותן.

דגל מדינת היהודים כפי שהציע הרצל

הנני מתאר לי בדמיוני דגל לבן, ועליו שבעה כוכבי זהב מזהירים. היריעה הלבנה תהיה לאות על טהרת חיינו החדשים, ושבעת כוכבי הזהב אות על שבע שעות עבודתנו ביום. כי בשם העבודה ידגלו היהודים ההולכים אל ארצם החדשה.

הרצל, 'מדינת היהודים', הקדמה

לא מחזה שוא ומקסם כזב אחזה. [...] החומר הדרוש לתכלית הבנין, שאני מתאר, לנגדנו הוא ובידינו נתפשנו; לא נעלם הוא מעיני איש; וכל מי שירצה לקרוא את הדרך החדשה הזו בפתרון שאלת היהודים בשמה הראוי לה, לא יוכל לכנותה בשם "דמיון כזב", אך יתן לה תאר "השערה" בלבד.

קודם כל עלי להוכיח כי הצעתי איננה מקסם כזב ואי אפשר לחשב אותה לאוטופיה [...]. יש בהצעתי הכוח המסובב והמניע במציאות. את החלקים והגלגלים למכונה, שאני אומר לבנות, אני מתאר אך כמו שהם, לפי עניות דעתי וקוצר ידי, בתקותי כי יקומו אחרי בנאים ואדריכלים גדולים וטובים ממני.

